

เครือข่ายวิจัยประชานิยม

การจัดประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ

ครั้งที่ 17

เรื่อง

“งานวิจัยเพื่อการสร้างเสริมพลังสังคม
สู่เศรษฐกิจไทยด้วยวิถีชีวิตใหม่
(New Normal)”

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
วิทยาศาสตร์สุขภาพและวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี

วันเสาร์ที่ 28 และ วันอาทิตย์ที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2563

ณ อาคารคณะทันตแพทยศาสตร์
มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี

ภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยกับการใช้ประโยชน์จากบัว

Traditional Medicine Wisdom and Use of Lotus

ผู้วิจัย

อรทัย สารกุล

สิริภัทร ชมัตพงษ์

ศรินันท์ ตริมงคลทิพย์

ภูรินทร์ อัครกุลธร,

แสงนภา ทองสา

กัญญ์ธศยา อัครศิริรัตน

บทคัดย่อ

ปัจจุบันผู้คนหันมาดูแลสุขภาพกันมากขึ้น โดยเฉพาะการดูแลสุขภาพด้วยสมุนไพรหรือผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติ บัว เป็นสมุนไพรชนิดหนึ่งที่มีการใช้ประโยชน์มาอย่างยาวนาน นิยมใช้เป็นอาหาร การแพทย์แผนไทยนิยมใช้บัวเป็นส่วนประกอบในตำรับยา ปัจจุบันมีการใช้ประโยชน์จากบัว 2 สกุล คือ สกุลบัวหลวง หรือ ปทุมชาติ (Lotus) และสกุลบัวสาย หรือ อุบลชาติ (Water lily)

การใช้ประโยชน์จากสกุลบัวหลวง ใช้เกสรปรุงเป็นยาหอมบำรุงหัวใจ บำรุงกำลัง ดอกรสฝาดหอม สรรพคุณ แก้ไข้ แก้เสมหะและโลหิต ทำให้คลอดบุตรง่าย บำรุงครรภ์ บำรุงหัวใจ และก้านดอกรสเย็น นำมาตากแห้งสุบแก้ริดสีดวงจมูก การใช้ประโยชน์สกุลบัวสาย ดอกรสฝาดหอมเย็น มีสรรพคุณ แก้ไข้ตัวร้อน บำรุงกำลัง บำรุงครรภ์รักษา บำรุงหัวใจให้ชุ่มชื้น บัวสายนิยมใช้ในตำรับหรือพิกัดบัวทั้ง 5 หรือ เบญจบัว ซึ่งเป็นตำรับยาในคัมภีร์สรรพคุณยา ประกอบด้วย ดอกของบัวสัตตบุชย์ (*Nymphaea lotus*) บัวสัตตบรรณ (*Nymphaea rubra* Roxb) บัวลินจง (*Nymphaea pubescens*) บัวนิลบล (*Nymphaea cyanea* Roxb) และบัวจงกลนี (*Nymphaea siamensis*)

มีการนำพิกัดบัวทั้ง 5 มาใช้ประโยชน์ต่างๆ โดยการอาศัยความรู้หรือตำราที่ได้ถ่ายทอดและพัฒนาสืบต่อกันมา แต่ยังคงขาดการยืนยันเอกลักษณ์หรือข้อกำหนดมาตรฐานของพืชสมุนไพรของพิกัดบัวทั้ง 5 ซึ่งเป็นตำรับที่ใช้กันมานานและมีความปลอดภัย ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาเอกลักษณ์ของบัวทั้ง 5 ชนิด เพื่อกำหนดมาตรฐานในการควบคุมคุณภาพสมุนไพรให้ได้ตามมาตรฐานสากล และการตรวจสอบฤทธิ์ทางชีวภาพต่างๆของพิกัดบัวทั้ง 5 เพื่อพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติที่ใช้ในการดูแลสุขภาพต่อไป

คำสำคัญ : ภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย, บัวหลวง, บัวสาย, พิกัดบัวทั้ง 5, การใช้ประโยชน์

Abstract

People have increased in healthcare nowadays, particularly in herbal or natural product treatment. Lotus is one of the plants or medicinal plants that is last long used for food and constituent in Thai traditional medicine scripture and remedy. At present, two genera of the lotus are used, *Nelumbo* or Sacred Lotus and *Nymphaea* or Water lily.

The Sacred Lotus has many benefits. Pollen is preparing for YaHom that has heart care and energy maintenance properties. The flower has an astringent-scent flavor which helps in the treatment of fever and phlegm, hematinic, giving birth, nourishment of pregnancy and hearth. The flower stalk has a cold taste which dried stalk used for smoking to relieve rhinitis. The Water-lily flower has many advantages of its astringent-cold and aromatic taste. It has the property of relieving high fever; nourishing body energy, pregnancy, and freshly heart. Water-lily normally uses as 5 lotus remedy or Pikat Bua 5. In traditional medicine scripture, this remedy composes of *N. lotus*, *N. rubra* Roxb, *N. pubescens*, *N. cyanea* Roxb and *N. siamensis*.

The use of Pikat-Bua 5 referencing from the traditional knowledge or book, but it is still a lack of identity confirmation or standardization of herbal medicine. Even though it is used for a long time and showing safety. Therefore, it is necessary to study the identity of this Pikat-Bua 5 for herbal standardization and biological activity testing. These are for the development of natural products in healthcare.

Key word : Traditional Medicine Wisdom, Sacred Lotus, Water-lily, Pikat-Bua 5, Utilization

บทนำ

ปัจจุบันผู้บริโภคให้ความสำคัญกับการดูแลสุขภาพและการใส่ใจต่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ ตลอดจนการรณรงค์ของรัฐบาลต่อการใช้พืช/สมุนไพรในการดูแล รักษาโรค เพื่อแก้การเบื้องต้น ก่อนการเข้ายาหรือสารสังเคราะห์ทางเคมี นอกจากนี้ยังมีการนำสมุนไพรที่ขึ้นทะเบียนในบัญชียาหลักแห่งชาติ บรรจุในแผนการจ่ายยารักษา ในโรงพยาบาล ทำให้ผู้บริโภคเชื่อว่าการซื้อและใช้ผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติจะทำให้สุขภาพดีขึ้น ไม่มีการพึ่งสารตกค้างในร่างกาย และช่วยให้สภาพแวดล้อมของโลกดีขึ้นด้วย รวมทั้งยังเป็นการลดการนำเข้ายาและสารเคมีจากต่างประเทศ

บัว เป็นพืชหรือสมุนไพรชนิดหนึ่งที่มีการใช้ดูแลสุขภาพมาอย่างยาวนาน นิยมใช้เป็นอาหาร และในทางการแพทย์แผนไทยนิยมใช้บัวเป็นส่วนประกอบในตำรับยาหรือพิกัตยา มีการใช้ประโยชน์จากบัว 2 สกุล คือ สกุลบัวหลวงหรือ ปทุมชาติ (*Lotus*) และสกุลบัวสาย หรือ อุบลชาติ (*Water lily*) บัวสายนิยมใช้ในตำรับหรือพิกัตบัวทั้ง 5 หรือ เบญจบัว ซึ่งเป็นตำรับยาในคัมภีร์สรรพคุณยา ประกอบด้วย ดอกของบัวสัตตบุชย์ (*Nymphaea lotus*) บัวสัตตบรรณ (*Nymphaea rubra* Roxb) บัวลินจง (*Nymphaea pubescens*) บัวนิลบล (*Nymphaea cyanea* Roxb) และบัวจงกลนี (*Nymphaea siamensis*) (ชยันต์ พิเชียรสุนทร, 2559) มีการนำพิกัตบัวทั้ง 5 มาใช้ประโยชน์ต่างๆ โดยการอาศัยความรู้หรือตำราที่ได้ถ่ายทอดและพัฒนาสืบต่อกันมา ซึ่งบัวบางชนิดในตำรับพิกัตบัวทั้ง 5 พบมีการบรรจุในตำรับยาประจำบ้านแผนโบราณ ยาตามบัญชียาหลักแห่งชาติ และตำรับยาของโรงพยาบาล จึงมีความปลอดภัยต่อการบริโภค

บทความนี้ได้รวบรวมบัวในภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและการใช้ประโยชน์จากบัว ได้แก่ บัวที่พบในประเทศไทย พันธุศาสตร์ของบัว และองค์ประกอบทางเคมีของบัว เพื่อเป็นข้อมูลในการศึกษาหรือวิจัยที่เกี่ยวข้องบัวต่อไป อย่างไรก็ตามแต่ยังขาดข้อมูลสนับสนุนประสิทธิผลทางวิทยาศาสตร์ และขาดการยืนยันเอกลักษณ์หรือข้อกำหนดของพืชบัวทั้ง 5 ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาเอกลักษณ์ของบัวทั้ง 5 ชนิด เพื่อกำหนดมาตรฐานในการควบคุมคุณภาพสมุนไพรให้ได้ตามมาตรฐานสากล และการตรวจสอบฤทธิ์ทางชีวภาพต่างๆ เพื่อพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติที่ใช้ในการดูแลสุขภาพต่อไป

บัวกับภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย

บัว เป็นพืชสมุนไพรชนิดหนึ่งที่มีการใช้ดูแลสุขภาพมาอย่างยาวนาน ทางการแพทย์แผนไทยมีการใช้บัวเป็นตัวยาในตำรับยาไทย มีทั้งใช้ชนิดเดียวและหลายชนิดในแต่ละตำรับซึ่งเรียกรวมเป็นพิกัดบัวทั้งห้า และบัวพิเศษ โดยแต่ละพิกัดมีตัวยาที่เหมือนและไม่เหมือนต้นดังนี้ พิกัดบัวทั้ง 5 พิกัดบัวน้ำทั้ง 5 หรือ บัวเบญจพรรณ หรือเบญจอุบล ประกอบด้วย ดอกบัวสัตตบงกช ดอกบัวสัตตบรรณ ดอกบัวลินจง ดอกบัวจงกลนี และดอกบัวนิลบล สรรพคุณของพิกัดบัวน้ำทั้ง 5 มีรสผาตขม ชุกาลัง บำรุงหัวใจ แก่ลมพานไส้ แก้อุจจาระธาตุ แก้ไข้เพื่อลม แก้โลหิต แก้ไข้รากสาด อีกพิกัดหนึ่ง คือ บัวพิเศษ ประกอบด้วย ดอกบัวหลวงดอกแดง ดอกบัวหลวงดอกขาว ดอกบัวสัตตบงกชขาว ดอกสัตตบงกชแดง ดอกบัวเผื่อน ดอกบัวชม มีสรรพคุณของพิกัดบัวพิเศษ 6 อย่าง มีรสผาตขื่น ชุกาลัง บำรุงหัวใจ แก่ลมพานไส้ แก้อุจจาระธาตุ แก้ไข้เพื่อลม แก้โลหิต แก้ไข้รากสาด แก้ไขอันบังเกิดเพื่อธาตุทั้ง 4 แก่เสมหะ และโลหิต แก่ร้อนในกระหาย

จากการค้นคว้าคัมภีร์หรือตำราแพทย์แผนไทยที่ใช้เรียนสืบทอดกันมาของผู้ประกอบวิชาชีพการแพทย์แผนไทยที่มีการนำพิกัดบัวทั้ง 5 หรือ บัวน้ำทั้ง 5 บัวสายบางชนิดมาเป็นเครื่องยา จะมีสรรพคุณในตำรับยารักษาหญิงตั้งครรภ์ในระยะต่าง ๆ ซึ่งพบในคัมภีร์ปฐมจินดา มีการนำพิกัดบัวทั้ง 5 หรือ บัวสายบางชนิดมาเป็นเครื่องยาในตำรับยารักษาหญิงตั้งครรภ์ในระยะต่าง ๆ เช่น ตั้งครรภ์ในเดือนที่ 8 ถึง เดือน 10 ถ้ามีอาการบิด ท้องผูก อุจจาระเป็นก้อนแข็ง คล้ายขี้แมวหรือขี้แพะ ยาที่ใช้รักษา ดอกบัวน้ำทั้ง 5 ดอกจำปา ดอกกระดังงา ตรีกฎก มหาดินคัสเซอเมเทศ สิ่งละ 1 บาท ตำเป็นจุมบดเป็นแท่ง ละลายน้ำผึ้งหรือน้ำร้อนหรือน้ำอ้อย เอาพิมเสนราหัดแทรกกิน และในตำราตำราแพทย์ตำบล เล่ม 1 (แพทย์พงศา วิสุทธาธิบดี (สุน สุนทรเวช) จางวางตรี พระยา, 2464) ตำรับยาหม้อครรภ์รักษา มีส่วนประกอบ โกฐทั้ง 5 เทียนทั้ง 5 บัวน้ำทั้ง 5 จันทน์ทั้ง 2 กฤษณา กระลำพัก ขอนดอก ชะลูด แก่น-สน รากสามสิบ เทพธาโร อบเชยเทศ สมุลแว้ง สรรพยาทั้ง 26 นี้ ทำเป็นยาหม้อ ต้มรับประทานเข้า-เย็น เป็นยาแก้ครรภ์วิประหลาด รักษาภุมารในครรภ์ให้แข็งแรงเป็นปกติ และตำรับยาหอมประทุมเกศดา มีส่วนประกอบ แก่นจันทน์เทศ จันทนา กฤษณา เถาเมวกแดง รากย่านาง กะพังอาด รากบัวหลวง อบเชย ชะเอม ดอกบัวน้ำทั้ง 5 หัวถั่วพู ชะลูด ชะลูด แฝกหอม เปราะหอม ใบพิมเสน รากไคร้เครือ เนระพูสี ว่านกลีบแสด ว่านร้อนทอง สรรพยา 28 สิ่งนี้ เสมอภาค ทำผง บดด้วยน้ำอบไทย แทรกชะมด พิมเสน กระแจะตะนาว บันเม็ดผึ้งลมไว้ให้แห้ง แก้ไข้หน้าขึ้นน้ำดอกไม้ ถ้าเพื่อแทรกตึง แก้ไข้ครรภ์รักษาและให้ชุกาลัง แทรกน้ำตาลกรวด น้ำกระสายยาใช้ตามโรคก็ได้ จากตำราเพชรน้ำเอกกรวยอดตำรับยาสมุนไพร ตำรับยาอดยาบำรุงครรภ์สตรีชานานิเศษชานาน ค. (วิพุธโยคะ รัตนรังษีและสุวัตร ตั้งจิตเจริญ, 2541) มีส่วนประกอบ โกฐทั้ง 5 เทียนทั้ง 5 บัวน้ำทั้ง 5 จันทน์

ทั้ง 2 ฤดูฝน กระลำพัก ชะลูด แก่นสน รากสามสิบ เทพธำโร อบเชย เปลือกสมุลแว้ง ทั้งหมดเอาอย่างละเท่า ๆ กัน ต้มกินน้ำครั้งละ 1 ถ้วยชา เข้า-เย็น ก่อนอาหารและก่อนนอนกินเรื่อยๆตั้งแต่ท้องได้ 2-3 เดือนไปแล้วสรรพคุณ บำรุงมารดาและทารกมีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง บำรุงหัวใจ บำรุงเลือด บำรุงระบบการย่อยอาหาร ช่วยบำรุงสมองของทารกในครรภ์ให้มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด จากตำราแพทยศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม 2 (รายการตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ, 2561) ตำรับยากำลังราชสีห์ มีส่วนประกอบ ยากฤษณา กระลำพัก ขอนดอก โกฐสอเทศ โกฐเชียง โกฐพุงปลา โกฐหัวบัว โกฐก้านพร้าว เทียนดำ เทียนแดง เทียนขาว เทียนขาวเปลือก เทียนยาวพาวณี ดอกกระดังงา ดอกจำปา เกสรบัวขาว ดอกบุนนาค เกสรบัวหลวง เกสรบัวแดง เกสรบัวชมพู เกสรบัวเผื่อน เกสรสัตตบงกช อบเชย สมุลแว้ง เถาวัลย์เปรียงแดง กำลังวัวเถลิง เถาเมือกทั้ง 2 รากย่านาง ตรีภูกฤก ฝางเสน เลือดแรด (ตัวยาทั้ง 34 เอาสิ่งละ 1 บาท) ผลจันทร์ ดอกจันทร์ กานพลู การบูร (ตัวยาทั้ง 3 สิ่งละ 2 สลึง) ดอกคำไทย 5 ตำลึง ทำเป็นจุน้ำดอกไม้มันเป็นกระสายยบดทำแท้งไว้ ถ้าจะให้ชูกำลังน้ำตาลกรวดพืมนเรนทร์ให้กิน ถ้าจะแก้โลหิต แก้มแล้งเส้นละลายน้ำผึ้งพืมนเรนทร์ให้กินหายวิเศษนักแล

ในส่วนสรรพคุณของพิกิตบัวทั้ง 5 นำมาใช้ประกอบในตำรับที่มีสรรพคุณแก้ไข้ในสันตฤดู บำรุงกำลัง พบในคัมภีร์ธาตุวิภังค์ เช่น ตำรับยามหาขุมมนใหญ่สันนิบาต มีส่วนประกอบ เจตมูลเพลิง โกฐสอ โกฐพุงปลา โกฐกระตุก โกฐหัวบัว โกฐจุฬาลำภา โกฐเชียง โกฐสอเทศ ดีปลี ลูกมะตูมอ่อน เทียนทั้ง 5 ลูกจันทร์ ดอกจันทร์ ใบกระวาน ลูกกระวาน กานพลู รากทองแดง แฝกหอม ลูกมะขามป้อม ลูกกระดอม บอระเพ็ด รากคนทา รากท้ายยม่อม รากพุมเรียงทั้ง 2 รากมะเดื่อ เมล็ดผักชีทั้ง 2 เมล็ดโหระพา รากหญ้านาง ระย้อม พิศนาค นมราชสีห์ แก่นสน ลักชี ตรีผลา ลูกทุลึงกาษา ลูกประคำดีควาย พระยามุลเหล็ก ขี้เหล็กทั้ง 5 หนุ่ยกร่อน โคกกระสุน ฤดูฝน กฤษณา กระลำพัก ชะลูด ขอนดอก อบเชยเทศ สมุลแว้ง เทพธำโร ข้าวตัง จุกโรหิณี ลูกเอ็น เอาสิ่งละ 1 บาท ดอกชะลูด ดอกมะนาว ดอกมะกรูด ดอกคัตเค้า ดอกกระมิก้า ดอกแก้ว เกสรบัวหลวง ดอกคำไทย ดอกมะลิซ้อน ดอกมะลิลา ดอกบัวเผื่อน ดอกบัวชมพู ดอกลิ้นจี่ ดอกจกกลนี ดอกบัวขาว ดอกบัวแดง ดอกสัตตบุษย์ ดอกสัตตบัน ดอกสัตตบงกช ดอกสันตะวา ดอกดับเต้าน้ำ ดอกผักตบ ดอกยี่สุ่น ดอกกระทุ้งนา ดอกหญ้านางช้าง ดอกหางนกยูง ดอกกะหล่ำ ดอกลำเจียก ดอกราชพฤกษ์ ดอกสาหร่าย ดอกมหาหงส์ ดอกจำปา ดอกกระดังงา ดอกสารภี ดอกพิกุล ดอกบุนนาค ดอกมะกล่ำ ดอกกล้วยไม้ ดอกพุทธรักษา ดอกไม้เอาสิ่งละ 2 สลึง แทรกขมด พืมนเสน ดึงเหลื่อม ดึงเห่า ดีวัวป่า ดีควายป่า ดีตะพานน้ำ ดีจระเข้ สิ่งละพอควร บดปั้นแท่ง กระสายใช้ตามที่เหมาะแก่โรค ยานี้แก้ไข้ได้ทั่วไป และ ตำรับยามหากำลัง

มีส่วนประกอบ หัวถั่วพู เมล็ดบัว รากบัว หัวสด กระจับสด หัวบัวชมพู หัวบัวเผื่อน รากหญ้านาง ข้าว กฤษณา ขอนดอก ชะเอมเทศ ขมด อบเชยทั้ง 2 โกฐหัวบัว โกฐเชียงเปราะหอม ดอกบุนนาค เกสรบัวหลวง ดอกบัวชมพู ดอกบัวเผื่อน ดอกจกกลนี ดอกพิกุล ดอกสารภี ดอกมะลิ ดอกสัตตบุษย์ ดอกสัตตบงกช กรุงเขมา อำพันทอง ขมดเชียง พืมนเสน เอาสิ่งละเท่ากันบดปั้นแท่ง ละลายน้ำดอกไม้มันแทรกน้ำตาลกรวด กินแก้พิษกลุ่มในอกในทรวง แก้วสวีสวาย หิวโหยหาแรงมิได้ รวมทั้งตำรับยาจักรวาลฟ้าครอบ มีส่วนประกอบ เอาข้าวเสื่อ ข้าวหมู ข้าวหมก เจริญปลาฉลาม เจริญปลากระเบน นอแรด งาช้าง เขากวาง เขากูย เขาแพะ เขาแกะ ยาทั้งนี้คั่วให้เกรียม หวายตะคล้า หวายตะมอย เจตพังคี สังกรนี ดอกสัตตบุษย์ ดอกสัตตบงกช ดอกสัตตบัน เกสรบัวหลวง ดอกบัวชมพู ดอกบัวเผื่อน ดอกจกกลนี ดอกพิกุล ดอกบุนนาค ดอกสารภี ดอกมะลิซ้อน ดอกมะลิลา ดอกจำปา ดอกกระดังงา กฤษณา กระลำพัก ขอนดอก ใบพืมนเสน พืมนเสนเกล็ด การบูร น้ำประสานทอง โกฐทั้ง 5 เทียนทั้ง 5 ลูกจันทร์ ดอกจันทร์

ลูกกระวาน กานพลู สมุลแว้ง เห็ดกระถินขาว เห็ดกระถินพิมาน เห็ดมะพร้าว เห็ดตาล เห็ดงูเห่า เห็ดมะขาม เห็ดไม้รัง เห็ดไม้แดง เห็ดตับเต่า หัวมहाกาพทั้ง 5 เอาสิ่งละเท่ากัน เอาดีทั้งหลายแทรก บดปั้นแท่ง กระสายใช้ตามควรแก้โรค สรรพคุณ แก้ไข้พิษไข้กาฬทั้งปวง แก้พิษกาฬภายในภายนอก ซึ่งทำให้กลุ้มใจ แก้พิษฝีดาษ ผิหิวเดียว แก้พิษตาลซาง แก้ในวสันตฤดู (หน้าฝน)

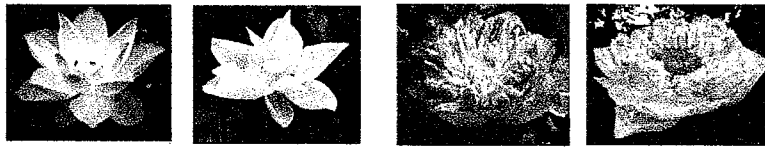
ยาแก้ไข้ร้อน เหน็บชา มีส่วนประกอบ รากกระดังงาย จันทน์ทั้ง 2 (จันทน์แดง จันทน์ขาว) สนเทศ ระย่อม พืชนาสน รากแดงเถื่อน รากหนูปล่อย หัวมहाกาพ หัวกระเช้าผิมด รากไคร้เครือ ใบระงับ ใบพิมเสน ใบเฉียงพรา ใบทองพันชั่ง เขากวาง งาช้าง เขี้ยวเสือ เขี้ยวหมี เขี้ยวจระเข้ เขี้ยวหมูป่า เขี้ยวแรด กรามนาคราช เขี้ยวปลาพะยูน เกสรดอกบัวน้ำทั้ง 5 (บัวสัตตบุษย์ บัวสัตตบรรณ บัวลีนจง บัวจงกลนี บัวนิลบล) ลูกสมอพิเภก เทียนดำ ใบสะเดา เปลือกไข่เป็ดสด ผลจันทน์ ดอกจันทน์ สมอไทย รากมะรุมบ้าน รวมน้ำนี้เอาเสมอมาก ทำผงแล้วจึงบดปั้นแท่งไว้ฝน ด้วยน้ำดอกไม้มันทั้งพัน ถ้าไข้ให้หนาว ฝนด้วยน้ำร้อน ตั้งไว้ให้เย็นก่อนจึงกินหาย ถ้าเสมหะขึ้นขึ้นด้วยน้ำหัวหอมกินหาย ถ้าเป็นไข้ 7 วัน 9 วัน 11 วัน แล้วม้วยอยู่ให้ค้ำไม่ให้รู้สติสมประด็นั้น ท่านว่ากาฬนั้นยังไม่ผุดออกสิ้น รุ่งกินยาขึ้นจึงหนักเถิดหนา ยานี้มหาวีรชนิก ท่านตีค่าไว้เป็นทองแสนตำลึงแล จากตำรายาไทยโบราณว่าด้วยโรคต่าง ๆ (วิสุทธิโยคะ รัตนรังษีและสุวัตร ตั้งจิตเจริญ, 2541)

และยังพบว่ามีการบอทยาแก้ความดันโลหิตต่ำที่นำพืชบัวทั้ง 5 มีสรรพคุณ เป็นยาบำรุงหัวใจ รักษาโรคหัวใจอ่อน-ความดันโลหิตต่ำ มีส่วนประกอบ ดอกพิภูลหนัก 4 บาท ดอกบุษราคัมหนัก 4 บาท ดอกสารภีหนัก 4 บาท ดอกมะลิ หนัก 4 บาท ดอกกระดังงา หนัก 4 บาท ดอกจำปา หนัก 4 บาท ดอกบัวน้ำทั้งห้า หนัก 4 บาท เกสรบัวหลวง หนัก 4 บาท หัวจันทน์ หนัก 4 บาท กระจับ หนัก 4 บาท ลูกบัว หนัก 4 บาท หัวถั่วพู หนัก 4 บาท ผางเสน หนัก 4 บาท แก่นประดู่ หนัก 4 บาท แก่นไม้แดง หนัก 4 บาท แก่นจันทน์เทศ หนัก 4 บาท ชะลูด หนัก 2 บาท อบเชย หนัก 2 บาท เลือดแรด หนัก 2 บาท สารส้ม หนัก 2 บาท พริกหาง หนัก 2 บาท พริกหอม หนัก 2 บาท ลูกราชดัด หนัก 2 บาท ลูกสารพัดพิษ หนัก 2 บาท ลูกกระวาน หนัก 2 บาท ลูกจันทน์ หนัก 2 บาท ดอกจันทน์ หนัก 2 บาท กานพลู หนัก 2 บาท ชะเอมเทศ หนัก 2 บาท เนื้อไม้ หนัก 2 บาท กฤษณา หนัก 2 บาท กระลำพัก หนัก 2 บาท เทียนทั้งเก้า หนักสิ่งละ 2 บาท พิมเสน หนัก 2 บาท ด้วยยาทั้งหมดบดเป็นผงใส่ขวดโหลไว้ เวลากินดื่มน้ำครั้งละ 1-2 ช้อนชา วันละ 2-3 ครั้ง ละลายกับน้ำสุกเย็นๆ ที่แช่ดอกไม้หอมๆ จะแทรกพิมเสนลงไปทุกครั้งก็กินยากยิ่งดี

บัวที่พบในประเทศไทย

บัวเป็นพรรณไม้น้ำที่มีลักษณะทางพฤกษศาสตร์แตกต่างแบ่งได้ 2 กลุ่ม ได้แก่ บัวกลุ่มปทุมชาติ หรือบัวหลวง (*Lotus*) ที่มีก้านใบก้านดอกแข็งสามารถชูแผ่นใบเหนือผิวน้ำได้ และบัวกลุ่มอุบลชาติหรือบัวสาย (*Water lily*) ที่มีก้านใบอ่อนไม่สามารถชูแผ่นใบเหนือผิวน้ำได้แผ่นใบจึงลอยติดผิวน้ำ (ยุวียง อนุมานราชธน, 2558) แต่ในปัจจุบันบัวที่ปลูกในประเทศไทยแบ่งเป็น 3 สกุล ดังนี้

1.1 สกุลบัวหลวง (*Nelumbo*) หรือ ปทุมชาติ มีชื่อภาษาอังกฤษว่า *lotus* อยู่ในวงศ์ *Nelumbonaceae* มีไหลอยู่ใต้ดิน ใบมีขนาดใหญ่ ก้านใบแข็ง แต่เปราะและขรุขระ ดอกมีทั้งดอกซ้อนและไม่ซ้อน ใบและดอกชูขึ้นเหนือน้ำ มีแหล่งกำเนิดในทวีปเอเชีย ในประเทศไทยมีอยู่ 5 สายพันธุ์ ได้แก่ บุนนทริก ปทุม บัวหลวงสัตตบุษย์ สัตตบงกช (รูปที่ 1) และบัวหลวงราชินี (พันธุ์ใหม่)

ก.

ข.

ค.

ง.

รูปที่ 1 บัวหลวง *Nelumbo nucifera* Gaertn. ก) ปทุม ข) บุนนาค ค) สัตตบงกช ง) สัตตบุษย์

ที่มา : บัวสัญชาติไทยในปางอุบล

1.2 สกุลบัวสาย (*Nymphaea*) หรือ อุลลชาติ มีชื่อภาษาอังกฤษว่า water lily อยู่ในวงศ์ Nymphaeaceae มีแหล่งกำเนิดในทวีปเอเชีย มีเหง้าอยู่ใต้ดิน เป็นบัวก้านอ่อน ไม่สามารถชูแผ่นใบให้พ้นผิวน้ำได้ แผ่นใบลอยและผิวน้ำรูปรางใบมีหลายแบบ ก้านใบเกลี้ยงไม่มีตุ่ม กลีบดอกซ้อน มีทั้งดอกที่บานกลางวัน และบานกลางคืน ดังนี้

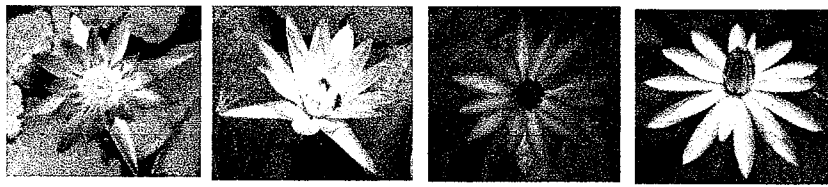
1.2.1 อุลลชาติยืนต้น (Hardy water-lily) มีถิ่นกำเนิดในเขตอบอุ่น และเขตกึ่งหนาว หรือที่เรียกว่า บัวฝรั่ง มีเหง้าเลื้อยไปตามผิวดิน แตกหน่อง่าย ติดเมล็ดยาก พักตัวในฤดูหนาว ชอบใบเรียบ ดอกลอยและผิวน้ำหรือชูเหนือน้ำเล็กน้อย ดอกมีหลายสี กลีบดอกซ้อน มีชื่อเรียกแตกต่างกันไปตามลักษณะดอกและสีตามผู้พัฒนาพันธุ์ขึ้น

1.2.2 อุลลชาติล้มลุก (Tropical water-lily) มีถิ่นกำเนิดในเขตร้อน ไม่พักตัวในฤดูหนาว มีเหง้าเจริญเติบโตในแนวตั้ง ดอกมีหลายสี ใบลอยและผิวน้ำ ดอกชูขึ้นเหนือผิวน้ำ ชอบใบจักมน หรือแหลม แบ่งออกเป็น 4 ชนิด

1.2.3 บัวผันและบัวเผื่อน (บานกลางวัน) (ยุยง อนุমানราชธน, 2558) ดอกมีกลิ่นหอมมาก บานตอนเช้าหุบตอนเย็น ก้านและใบไม่มีขน ดอกมีหลายสี ติดเมล็ดง่าย ผสมพันธุ์ข้ามระหว่างสีต่างๆ ได้ง่าย ทั้งโดยแมลงในธรรมชาติ และฝีมือมนุษย์ บัวชนิดนี้จึงเกิดสีสันต่างๆ มากมาย นิยมปลูกเป็นไม้ประดับ ราคาถูก ขยายพันธุ์และดูแลง่าย

1.2.4 บัวสาย (บานกลางคืน) เป็นบัวที่ชาวบ้านนิยมเก็บสายบัวมาประกอบอาหาร บานตอนใกล้ค่ำและหุบตอนเช้า บางชนิดไม่หอม บางชนิดหอมอ่อนๆ บัวชนิดนี้มีก้านใบและก้านดอกยาว สามารถขึ้นอยู่ได้ในระดับน้ำลึกๆ ได้ พบเห็นได้ทั่วไปตามหนองบึงและในแหล่งน้ำธรรมชาติ แตกกองง่าย มีหัวอยู่ใต้ดิน ปัจจุบันได้มีการพัฒนาจนเกิดสีสันและพันธุ์ใหม่ขึ้นมาอีกหลายชนิด และยังมีพันธุ์ใหม่เกิดขึ้นเรื่อยๆ ได้แก่ เสวตอุบล หรือ โกมุท ชมพูสีลอน ปริมลภา บัวสายใหญ่ สัตตบรรณ หรือ บัวแดง บัวสาย ัญญาพ

1.2.5 จงกลนี้ เป็นบัวพันธุ์ใหม่ที่พบในธรรมชาติ คาดว่าเกิดจากการแปลงพันธุ์ ใบเหมือนบัวตระกูลบัวผัน บัวเผื่อน แต่ดอกซ้อนเหมือนบัวฝรั่ง มีเหง้าใต้ดิน เหง้าเจริญในแนวตั้ง ต้นอ่อนจะเกิดจากเหง้าใต้ดินเจริญเติบโตขึ้นมาจากโคนต้นแม่ ใบลอยลอยและผิวน้ำ ดอกลอยและผิวน้ำเล็กน้อย ก้านใบก้านดอกยาวและอ่อนควรปลูกในที่ระดับน้ำลึก ดอกบานแล้วบานเลยจะไม่หุบจนกว่าจะโรยไป ประมาณ 3 วัน เป็นบัวที่มีกลีบดอกเยอะ แต่สีสันยังไม่สวยและที่กลีบดอกมีสีเขียวดูเปรอะ กลีบดอกเรียงตัวไม่เป็นระเบียบ

ก.

ข.

ค.

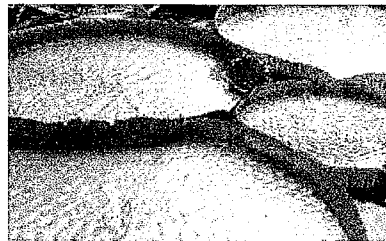
ง.

รูปที่ 2 บัวสาย (*Nymphaea*) ก) บัวผัน (*N. nouchali* Burm.f) ข) บัวเผื่อน (*N. nouchali* Burm.f)

ค) บัวสายแดง หรือ สัตตบรรณ (*N. rubra* Roxb.) ง) ลินจง (*N. pubescens* Wild.)

ที่มา : บัวสัญชาติไทยในปางอุบล

1.3 สกุลบัวกระดัง หรือ บัววิคตอเรีย (*Victoria*) มีชื่อภาษาอังกฤษว่า Royal water-lily มีใบขนาดใหญ่ ขอบใบยกตัวขึ้นคล้ายกระดัง ลอยบนผิวน้ำ ใบ ก้านใบ ก้านดอกมีหนามแหลมอยู่ทั่ว ดอกสีขาว และสีชมพู ดอกมีกลิ่นหอมแรง บานตอนกลางวันและหุบในตอนเช้า เป็นบัวที่ต้องใช้พื้นที่ปลูกมาก และมีปัญหาากบัวหลุดลอยขึ้นสู่ผิวน้ำหากกระดบน้ำที่ปลูกมีการเปลี่ยนแปลงขึ้นอย่างกะทันหัน (รูปที่ 3)

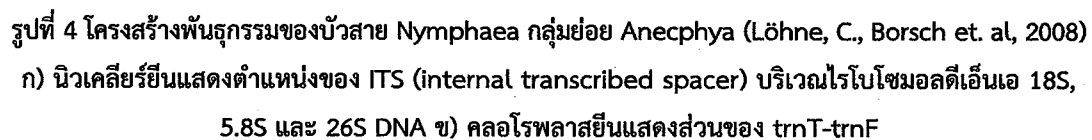
รูปที่ 3 บัวกระดัง หรือ บัววิคตอเรีย (*Victoria*)

พันธุศาสตร์ของบัว

พืชในวงศ์บัวสาย (*Nymphaeaceae*) หลายชนิดมีลักษณะของสีกีบดอก รูปร่างดอกหรือใบที่คล้ายคลึงกัน ทำให้ประสบปัญหาในการจัดจำแนกโดยใช้ลักษณะทางสัณฐานวิทยาเพียงอย่างเดียว ดังนั้นเพื่อให้สามารถจัดจำแนกได้ถูกต้องตามชนิดพันธุ์จึงต้องอาศัยข้อมูลทางพันธุศาสตร์เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางวิวัฒนาการ (ณัฐกานต์ โกเสนโต และคณะ ,2557) ศึกษาการจัดจำแนกและประเมินสายสัมพันธ์ทางวิวัฒนาการของพืชในวงศ์บัวสาย *Nymphaea* โดยวิธีการวิเคราะห์แบบ Maximum parsimony ของลำดับดีเอ็นเอบริเวณยีน trnK ร่วมกับยีน muteraseK (matK) และบริเวณระหว่างยีน trnL-F ในคลอโรพลาสต์ พบว่าชิ้นส่วนดีเอ็นเอที่เพิ่มปริมาณได้มีขนาด 1,180-1,209 คู่เบส และ 991-1,095 คู่เบส ตามลำดับ ผลการศึกษาพบว่าสามารถจำแนกพืชในวงศ์บัวสายออกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มบัวญี่ปุ่น (*Nuphar*) กลุ่มไส้ปลาไหล (*Barclaya*) และออนดิเนีย (*Nymphaea, Victoria, Euryale* and *Ondinea*) พืชในสกุลบัวสายนี้พบว่าเป็น paraphyletic group ที่มีบัวสกุลอื่นแทรกเข้ามาอยู่ในสายวิวัฒนาการด้วย ทำให้สามารถแบ่งพืชสกุลบัวสายออกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ *Lotos-Hydrocallis* clade และ *Brachyceras-Anecphy-*

Nymphaea clade โดย *Nymphaea* King of Siam เป็นลูกผสม *basal lineage* ของกลุ่ม *Lotos-Hydrocallis* clade ที่อาจเกิดจากการผสมระหว่างบัวสายพันธุ์ไทยกับบัวสายพันธุ์ต่างประเทศ ทำให้ไม่ถูกจัดอยู่ในสกุลย่อยใดเลย รวมถึงไม่สามารถระบุแม่พันธุ์หรือพ่อพันธุ์ได้ และบัวลูกผสมนี้ก็ยังเป็นหมันอีกด้วย ขณะที่บัวสายสกุลย่อย *Lotos* และ *Hydrocallis* นั้นมีบรรพบุรุษร่วมกัน โดยมีลักษณะร่วมกันคือดอกจะบานในเวลากลางคืน แต่บัวสายสกุลย่อยนี้มีเขตการกระจายพันธุ์ต่างกัน กล่าวคือบัวสายสกุลย่อย *Lotos* จะพบในเขตเอเชีย แอฟริกา บางส่วนของออสเตรเลียและยุโรป ขณะที่บัวสายสกุลย่อย *Hydrocallis* พบเฉพาะทวีปอเมริกาเท่านั้น อีกสายวิวัฒนาการหนึ่งคือ *Brachyceras-Anecphyra-Nymphaea* clade พบมีบัวสกุลอื่นแทรกอยู่ด้วย โดยที่บัวสกุล *Victoria* และ *Euryale* จะมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันมาก มีลักษณะมีหนามที่ก้านใบและก้านดอกเหมือนกัน รูปร่างใบคล้ายกัน แต่ต่างกันที่ขอบใบของบัววิคตอเรียจะตั้งขึ้น ขณะที่ขอบใบของบัวลาดจะไม่ตั้งขึ้น มีลักษณะของ xylem เหมือนกัน ขณะที่บัวสายในสกุลย่อย *Brachyceras* และ *Anecphyra* จะมีความสัมพันธ์ใกล้ชิด ปานกลาง เนื่องจากมีลักษณะของผนังรังไข่แยกจากกัน และพบว่าบัวสกุลออนดิเนีย (*Ondinea*) มีบรรพบุรุษร่วมกันกับบัวสายสกุลย่อย *Anecphyra* ซึ่งบัวสกุลออนดิเนีย (*Ondinea*) และบัวสายสกุลย่อย *Anecphyra* นั้นมีเขตการกระจายพันธุ์ที่พบเฉพาะในออสเตรเลียตะวันตกเท่านั้น แต่ที่ลักษณะของดอกที่แตกต่างกันมากอาจจะเนื่องจากการดำรงชีวิตในสภาพแวดล้อมที่ต่างกัน และบัวสกุลออนดิเนียนี้ก็มีเพียงชนิดเดียวคือ *Ondinea purpurea* ดังนั้นบัวสกุลนี้จึงถูกย้ายสกุลและเปลี่ยนเป็น *Nymphaea ondinea*

อรุณรัตน์ ฉวีราช (2552) ได้ทำการศึกษาพืชในวงศ์ *Nymphaeaceae* สกุล *Nymphaea* และ *Nelumbo* วงศ์ *Zingiberaceae* สกุล *Curcuma* วงศ์ *Caesalpiniaceae* สกุล *Senna* วงศ์ *Piperaceae* สกุล *Piper* วงศ์ *Smilacaceae* สกุล *Smilax* วงศ์ *Orchidaceae* สกุล *Cymbidium* *Vanilla* และ *Paphiopedilum* วงศ์ *Solanaceae* สกุล *Brufelsia* *Capsicum* *Datura* *Petunia* และ *Solanum* กับบริเวณยีน (gene) มาตรฐาน 3 บริเวณ คือ matK rpoC1 และบริเวณที่ไม่ถอดรหัส trnH-psbA ผลการศึกษาของพืชแต่ละระดับ พบว่าในระดับวงศ์ได้แถบดีเอ็นเอจากบริเวณ trnH-psbA มองเห็นขนาดแตกต่างกันอย่างชัดเจนส่วนบริเวณ rpoC1 และ matK ได้แถบดีเอ็นเอที่ไม่เห็นขนาดแตกต่างกัน ส่วนลำดับนิวคลีโอไทด์เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับพบว่า มีความแตกต่างทางพันธุกรรมในบริเวณ trnH-psbA ตั้งแต่ 49%-94% บริเวณ rpoC1 ตั้งแต่ 35%-53% และบริเวณ matK ตั้งแต่ 29%-64% ในระดับสกุล แถบดีเอ็นเอที่ได้มีขนาดแตกต่างกันในบางบริเวณกับพืชบางกลุ่มได้แก่วงศ์ *Nymphaeaceae*, *Orchidaceae* และ *Solanaceae* พบว่าได้แถบดีเอ็นเอที่มองเห็นขนาดแตกต่างกันในระดับสกุลเฉพาะบริเวณที่ไม่ถอดรหัส trnH-psbA ส่วนบริเวณ rpoC1 และ matK ได้แถบดีเอ็นเอที่ไม่เห็นขนาดแตกต่างกัน เช่นเดียวกับในระดับวงศ์ เมื่อเปรียบเทียบลำดับนิวคลีโอไทด์ของของแต่ละสกุลในวงศ์ *Orchidaceae* พบว่ามีความแตกต่างทางพันธุกรรมในบริเวณ trnH-psbA ตั้งแต่ 32%-48% บริเวณ rpoC1 ตั้งแต่ 25%-95% และบริเวณ matK เป็น 15% สำหรับระดับชนิดมักเห็นแถบดีเอ็นเอขนาดเท่ากันหรือเกือบเท่ากัน ต้องศึกษาความแตกต่างด้วยการเปรียบเทียบลำดับนิวคลีโอไทด์ หรืออาจเห็นความแตกต่างของขนาดแถบดีเอ็นเอได้ในระดับชนิดกับพืชบางสกุลเท่านั้นจากบริเวณไม่ถอดรหัส เช่น ในสกุล *Senna* แถบดีเอ็นเอจากบริเวณ matK และ rpoC1 มีขนาดเท่ากัน แต่แถบดีเอ็นเอจากบริเวณ trnH-psbA มองเห็นขนาดแตกต่างกันอย่างชัดเจน ได้นำแถบดีเอ็นเอของบริเวณที่มีขนาดเท่ากันและขนาดแตกต่างกันมาหาและ

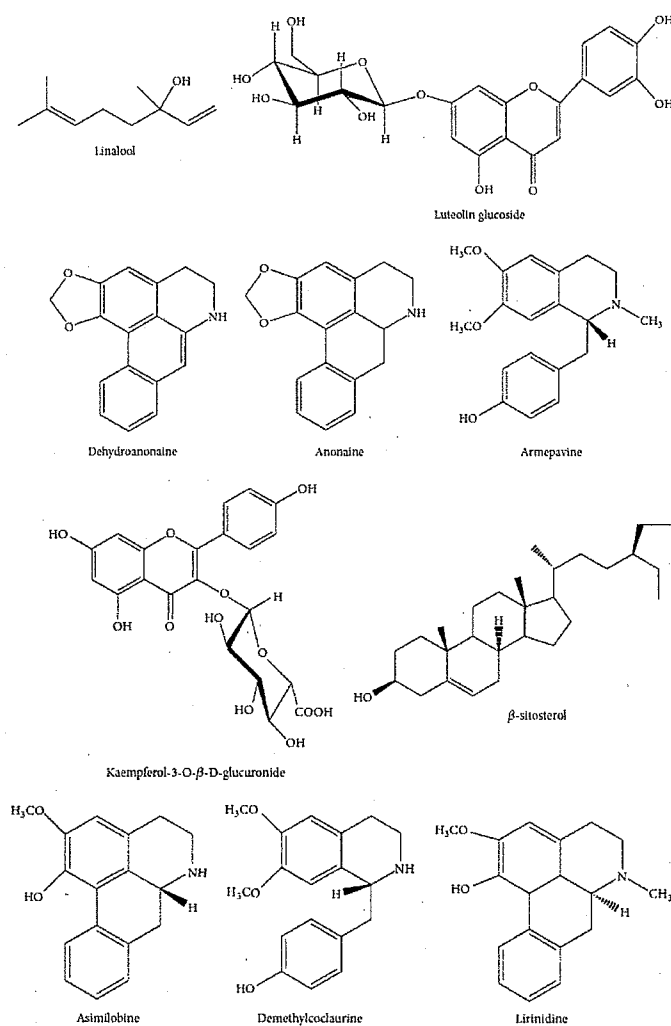

ปัจจุบัน มีรายงานการศึกษาขององค์ประกอบทางเคมีในบัวหลวง (*Nelumbo nucifera* Gaertn) เป็นจำนวนมาก สมจิตร เนียมสกุล และคณะ (2553) ศึกษาแยกสารสกัดเอทานอลในบัวหลวง ด้วยเทคนิคคอลัมน์โครมาโทกราฟี และพิสูจน์สูตรโครงสร้างทางเคมีด้วยเทคนิคสเปกโตรสโคปี พบว่าส่วนสกัดเอทานอลมีสารประกอบฟีนอลอยด์ 2 ชนิดคือ quercetin 3-O-β-D-glucuronide (miquelianin) และ rutin ซึ่งมีฤทธิ์ลดไขมัน โดยสามารถยับยั้งการทำงานของเอนไซม์ pancreatic lipase

เกสรบัวหลวง *N. nucifera* Gaertn พบสารเคมีหลากหลายชนิด เช่นการสกัดเกสรบัวในชั้น n-BuOH พบสาร nelumboside A และ nelumboside B หรือรู้จักกันในนาม isorhamnetin glucoside และ isorhamnetin rutinoside มีฤทธิ์ต้านออกซิเดชันได้ดี นอกจากนี้เกสรบัวหลวงยังพบ Kaempferol, Kaempferol 3-O-β-D-glucuronopyranosyl methylester, kaempferol 3-O-β-D-glucopyranoside, kaempferol 3-O-β-D-

galactopyranoside, myricetin 3',5'-dimethylether 3-O- β -D-glucopyranoside, kaempferol 3-O- α -L-rhamnopyranosyl-(1 $\rightarrow$ 6)- β -D-glucopyranoside, Kaempferol 3-O- β -D-glucuronopyranoside, β -sitosterol glucopyranoside สารสกัดเกสรบัวหลวงด้วย ethyl acetate พบ myricetin 3',5'- dimethylether 3-O- β -D-glucopyranoside, quercetin 3-O- β -D-glucopyranoside, isorhamnetin glycoside, adenine, myo-inositol, arbutin และ β -sitosterol glucopyranoside (Lim, T. K., 2014)

การศึกษาฤทธิ์ต่อเอนไซม์ Aldose reductase ของบัวหลวง *N. nucifera* Gaertn พบว่าสารสกัดมีฤทธิ์ยับยั้งเอนไซม์ aldose reductase ของหนู ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการเป็นโรคเบาหวาน (Lim SS et al., 2003) การศึกษาฤทธิ์ต่อหัวใจพบว่าสาร Neferine จากบัวหลวง *N. nucifera* มีฤทธิ์ลดความดันโลหิต และด้านการเดินของหัวใจที่ผิดปกติ โดยมีผลต่อการเกาะกลุ่มของเกล็ดเลือดของ (Yu J et al., 1997)

รูปที่ 5 แสดงโครงสร้างสารเคมีที่พบในเกสรบัวหลวง *Nelumbo nucifera* (Paudel, K. R., & Panth, N., 2015)

สรุป

บัวที่นำมาใช้ประโยชน์ตามภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยที่นำมาเป็นวัตถุดิบในการผลิตเป็นยาสมุนไพรหรือผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร ในปัจจุบันมีจำนวน 2 สกุล คือ สกุลบัวหลวง (*Nelumbo*) หรือ ปทุมชาติ (*Lotus*) ใช้เกสรปรุงเป็นยาหอมบำรุงหัวใจ บำรุงกำลัง เหง้าและเมล็ดบัวมีรสหวานเย็น มันเล็กน้อย มีสรรพคุณ บำรุงกำลัง แก้อ่อนในกระหายน้ำ ในส่วนเหง้า รากอ่อนหรือไหลบัว เมล็ด นำมาปรุงเป็นอาหารได้ทั้งคาวและหวาน ส่วนเมล็ดบัวก็นำมาผลิตเป็นแป้งได้ดี ใบอ่อน มีรสฝาดเปรี้ยว สรรพคุณชูกำลัง บำรุงร่างกายให้ชุ่มชื้น ใบแก่ มีรสฝาดเปรี้ยวเมาเล็กน้อย สรรพคุณทางยาไทยใช้ แก้ไข้ สุกแก้ริดสีดวงจมูก บำรุงโลหิต ทั้งดอก มีรสฝาดหอม สรรพคุณใช้แก้ไข้ แก้เสมหะและโลหิต ทำให้คลอดบุตรง่าย บำรุงครรภ์ บำรุงหัวใจ และก้านดอก มีรสเย็นเมา แพทย์แผนไทยบางคนนำมาตากแห้งสุก แก้ริดสีดวงจมูก และสกุลบัวสาย หรือ อุบลชาติ (*Water lily*) สรรพคุณ บัวสายทุกชนิด มีสรรพคุณเสมอกัน หัวเหง้า มีรสหอมมันเผ็ดเล็กน้อย ยกเว้นหัวเหง้าบัวขม มีรสขมหอมมัน ประโยชน์ทางยาไทยใช้เป็นยาแต่งกลิ่นหอม บำรุงหัวใจ บำรุงธาตุ บำรุงครรภ์รักษา บำรุงร่างกาย ชูกำลัง ดอก รสฝาดหอมเย็น มีสรรพคุณ แก้ไข้ตัวร้อน บำรุงกำลัง บำรุงครรภ์รักษา บำรุงหัวใจให้ชุ่มชื้น และ เมล็ดของบัวสาย (ยกเว้นบัวจกกลนี้จะไม่มีเมล็ด) รสหอมมัน มีสรรพคุณ บำรุงกำลัง บำรุงร่างกาย

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ คุณปริมลภา วสุวัต และคมกฤษ ชูเกียรติมัน ที่ให้ความช่วยเหลือในการชี้แนะเกี่ยวกับลักษณะของบัวสายชาติไทยที่มีลักษณะที่แตกต่างกันเพื่อนำมาประกอบในการเขียนบทความวิชาการในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- ชยันต์ พิเชียรสุนทร, วิเชียร จีรวงส์.(2556). **คู่มือเภสัชกรรมแผนไทย เล่มที่ 5 คณาเภสัช**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ณัฐกานต์ โกเสนโต, มลิวรรณ นาคขุนทด, สุนิสา ณัฐพรณิขกุล.(2557). การจำแนกพืชวงศ์บัวสายโดยใช้คลอโรพลาสต์ดีเอ็นเอ, ว.วิทยาศาสตร์บูรพา (พิเศษ : การประชุมวิชาการระดับชาติ วิทยาศาสตร์วิจัย ครั้งที่ 6): 1-6
- ปริมลภา วสุวัต, คมกฤษ ชูเกียรติมัน.(2561). **บัวสายชาติไทยในปางอุบล**. พลัสเพลส จำกัด.
- เปี่ยม บุญยะโชติ.(2519). **ตำรายาไทยโบราณว่าด้วยโรคต่าง ๆ เล่ม 7**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เฟื่องนคร.
- แพทย์พงศา วิสุทธาธิปัตติ (สุน์ สุนทรเวช), จางวางตรี พระยา.(2464). **แพทย์ตำบาล เล่ม 1**. พิมพ์ครั้งที่ 2. พระนคร โรงพิมพ์อักษรนิติ.
- ยุวียง อนุমানราชธน.(2588). **การประชุมวิชาการการพัฒนาบัวให้เป็นพืชเศรษฐกิจ ครั้งที่ 12 “ปทุม...เมืองบัว”** วันที่ 29-30 ตุลาคม 2558 ณ พิพิธภัณฑ์บัวมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี: 104-109
- เสถียร พงษ์บุญรอด.(2522). **ไม้เทศเมืองไทย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงธน.
- โสภิตบรรณลักษณ์ (อำพัน กิตติขจร), ชุน.(2504). **คัมภีร์แพทย์แผนโบราณ เล่ม 1**. พระนคร: อุตสาหกรรมกรรมการพิมพ์.
- สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. รายการตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ ฉบับพุทธศักราช 2561. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สามเจริญพาณิชย์ (กรุงเทพ) จำกัด

อุทัย สันธสาร.(2542). สมุนไพรร้านเจ้ากรมเปือ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ธรรมสาร.

เอกสารอัดสำเนา. เขาวน กสิพันธุ์.(2522). ตำราเภสัชศึกษาสำหรับผู้ศึกษาวิชาเภสัชกรรมแผนโบราณฯ

Paudel, K. R., & Panth, N., . Phytochemical Profile and Biological Activity of *Nelumbo nucifera*.

Evidence-Based Complementary and Alternative Medicine, vol.2015, Article ID 789124,

17 pages, 2015

ประวัติผู้เขียนและผู้เขียนร่วม

ชื่อ-สกุล	อรทัย สารกุล
ประวัติทางการศึกษา	วท.ม. (ชีววิทยาประยุกต์)
ตำแหน่งหน้าที่	อาจารย์
การทำงานปัจจุบัน	อาจารย์ประจำวิทยาลัยการแพทย์แผนไทย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
ชื่อ-สกุล	สิริภัทร ชมัมพงษ์
ประวัติทางการศึกษา	ปรด. (ชีวเคมี)
ตำแหน่งหน้าที่	ผู้อำนวยการวิทยาลัยการแพทย์แผนไทย วิทยาลัยการแพทย์แผนไทย
การทำงานปัจจุบัน	อาจารย์ประจำวิทยาลัยการแพทย์แผนไทย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
ชื่อ-สกุล	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ศิริรัตน์ ตรีมงคลทิพย์
ประวัติทางการศึกษา	ปร.ด. (เวชศาสตร์ชุมชนและเวชศาสตร์ครอบครัว)
ตำแหน่งหน้าที่	รองผู้อำนวยการฝ่ายบริหารและวางแผน วิทยาลัยการแพทย์แผนไทย
การทำงานปัจจุบัน	อาจารย์ประจำวิทยาลัยการแพทย์แผนไทย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
ชื่อ-สกุล	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ภูรินทร์ อัครกุลธร
ประวัติทางการศึกษา	วท.ม. (เทคโนโลยีสิ่งแวดล้อม)
ตำแหน่งหน้าที่	อาจารย์
การทำงานปัจจุบัน	อาจารย์ประจำคณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
ชื่อ-สกุล	แสงนภา ทองสา
ประวัติทางการศึกษา	วท.ม. (การแพทย์แผนไทยประยุกต์)
ตำแหน่งหน้าที่	อาจารย์
การทำงานปัจจุบัน	อาจารย์ประจำวิทยาลัยการแพทย์แผนไทย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
ชื่อ-สกุล	กัญญ์ธศยา อัครศิริรัตนดา
ประวัติทางการศึกษา	วท.ม. (เภสัชเคมีและผลิตภัณฑ์ธรรมชาติ)
ตำแหน่งหน้าที่	อาจารย์
การทำงานปัจจุบัน	อาจารย์ประจำวิทยาลัยการแพทย์แผนไทย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี